

ՀՀ ԳԱԱ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

2014 թվականի ապրիլի 22-ին և 23-ին տեղի ունեցավ ՀՀ ԳԱԱ տարեկան ընդհանուր ժողովը:

Ժողովը մեկնարկեց ապրիլի 22-ին ակադեմիայի գիտական բաժանմունքներում, ուր ժողովականների ակտիվ մասնակցությամբ տեղի ունեցան շահագրգիռ քննարկումներ, արվեցին օգտակար առաջարկություններ, լսվեցին նաև հետաքրքիր ու բովանդակալից գիտական զեկուցումներ:

Ապրիլի 23-ին ակադեմիայի նիստերի դահլիճում կայացավ տարեկան ընդհանուր ժողովը: Ժողովին մասնակցում էին ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանը, Արարատյան հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ գերաշնորհ տեր Նավասարդ արքեպիսկոպոս Կճոյանը, նախարարներ, Ազգային ժողովի պատգամավորներ, բուհերի ղեկավարներ, այլ գերատեսչությունների ղեկավարներ, ԳԱԱ արտասահմանյան անդամներ:

Բացելով ժողովը՝ ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը խնդրեց մեկ րոպե լռությամբ հարգել հաշվետու ժամանակաշրջանում կյանքից հեռացած ԳԱԱ ակադեմիկոսների և ԳԱԱ թղթակից անդամների հիշատակը:

Արքեպիսկոպոս Նավասարդ Կճոյանը Տերունական աղոթքով ողջունեց ժողովի մասնակիցներին և նրանց փոխանցեց Ամենայն հայոց կաթողիկոս Գարեգին Երկրորդի ջերմ ողջույնները, հայրապետական օրհնությունն ու բարեմաղթանքները:

Այնուհետև ՀՀԳԱԱ 2013 թվականի գործունեության հիմնական արդյունքների մասին հաշվետու զեկուցումով հանդես եկավ ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը:

ՀՀ ԳԱԱ 2013 թվականի գիտակազմակերպական

գործունեության մասին զեկուցեց ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս-քարտուղար, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Հրանտ Մաքսուսյանը:

Ձեկուցումներից հետո ելույթ ունեցան ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Ռուբեն Սաֆրաստյանը, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոսներ Ռուբեն Ջրբաշյանը, Սերգեյ Մովսիսյանը, ՀՀ ԳԱԱ ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտի տնօրեն Վլադիմիր Սահակյանը, ՀՀ ԳԱԱ էկոլոգամոսֆերային հետազոտությունների կենտրոնի տնօրեն Արմեն Սաղաթեյանը, ՀՀ ԳԱԱ երի-

տասարդ գիտնականների խորհրդի նախագահ Գևորգ Վարդանյանը, ՀՀ ԳԱԱ երկրաբանության ինստիտուտի լաբորատորիայի վարիչ Ղազար Գալոյանը: ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Աշոտ Մելքոնյանը ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանին նվիրեց պատմաբան Ա. Մարությանի վերջերս լույս տեսած «Հայոց ցեղասպանության հետևանքների հաղթահարման հիմնախնդիրն ու պատմաիրավական հիմնավորումները» արժեքավոր աշխատությունը:

ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ հաշվետու զեկուցումը

ՀՀ ԳԱԱ հարգելի անդամներ, մեծարգո հյուրեր:

Հարգելի ներկաներ, 2013 թվականի հոկտեմբերի 15-16-ին մեր երկրի գիտական համրությունը մեծ շուքով նշեց Հայաստանի Հանրապետության գիտությունների ազգային ակադեմիայի հիմնադրման 70-ամյա հոբելյանը: Հիշարժան այդ միջոցառումը պատշաճ ու բարձր մակարդակով անցկացնելու համար կազմվեց պետական հանձնաժողով հանրապետության նախագահ Սերժ Սարգսյանի նախագահությամբ: Նախագահի՝ հանձնաժողովն անձամբ ղեկավարելը, հոբելյանական միջոցառումներին մասնակցությունը և գիտության մի շարք նվիրյալների պետական բարձր պարգևներով պարգևատրելը մեկ անգամ ևս կարևորեց գիտությունների ակադեմիայի դերակատարությունը Հայաստանի գիտական համակարգում: Շատ երկրների ակադեմիաների նախագահներ բարի նախանձով էին խոսում երկրի ղեկավարի՝ ակադեմիայի հանդեպ ցուցաբերվող ուշադրության մասին: Թույլ տվեք արված ամենի ինչի համար խորին երախտագիտություն հայտնել մեծարգո նախագահին:

Իրավամբ, 2013 թվականը հոբելյանական էր գիտական մեր հանրության համար, և ակադեմիայի կառույցներում նպատակասլաց աշխատանք է իրականացվել այն արժանավայել նշելու համար:

Հոբելյանական տարվա միջոցառումները, գիտության տարբեր ոլորտներում կազմակերպված գիտաժողովները, միջազգային համագործակցության պայմանագրերով իրականացված աշխատանքները համահավաք ներկայացրեցին անցած 70 տարիների ընթացքում ԳԱԱ-ի գիտական նվաճումները: Որպես գիտական կենտ-

րոնների և ինստիտուտների հիմնարար բնույթի գիտական ձեռքբերումների ամփոփում՝ ակադեմիայի Նախագահության շենքում կազմակերպվեց հատուկ ցուցահանդես, որտեղ ներկայացված արդյունքներից շատերը լիարժեքորեն կարող են կիրառվել երկրի տնտեսության տարբեր ճյուղերում:

2013 թվականին համակարգի գիտական ստորաբաժանումներում շարունակվել են հիմնարար և կիրառական բնույթի գիտական մշակումները, պահպանվել է բարձր մակարդակի գիտական արդյունքների ստացման ավանդույթը: Դրա վկայությունն են արտերկրում տպագրված աշխատանքները՝ արտասահմանյան հեղինակավոր գիտական պարբերականներում հրատարակված 773 հոդված, 19 մենագրություն, ինչպես նաև միջազգային 75 ծրագրով կատարված աշխատանքներ:

Ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների բնագավառ

Պիեզոէլեկտրիկ նյութից գլանային պանելի երկրաչափական ոչ գծային հարկադրական տատանումների ուսումնասիրությունը ցույց է տվել, որ ոչ գծայնությունը կարող է հանգեցնել պարամետրական տատանումների առաջացմանը, երբ արտաքին ազդեցության հաճախականությունն էապես տարբեր է սեփական տատանման հաճախականությունից:

Առաջին անգամ ճառագայթման տեղափոխման տեսության մեջ ստացվել է սկզբունքորեն նոր՝ խնդիրների նկարագրման մատրից-օպերատորային եղանակը, որն ունի բացառիկ մեծ արդյունավետություն բարդ իրատե-

սական խնդիրների լուծման հարցում: Կառուցվել է միանգամայն նոր տեսություն, որը հնարավորություն է ընձեռում տեսականորեն մեկնաբանել տիեզերական տարբեր բարդ երևույթների հետ կապված դիտողական տվյալները:

Առաջարկվել է նաև մոլարային արեգակնային տարրի նոր կառուցվածք, որում լույսի տարածման և անհավասարակշռ լիցքակիրների բաժանման ուղղություններն իրար փոխուղղահայաց են, ինչը հնարավորություն է տալիս ապահովել լույսի լրիվ կլանումը և առանց ռեկոմբինացիոն կորուստների լիցքակիրների հավաքումն ու բաժանումը շառավղային p-n- անցումների օգնությամբ:

Քիմիական գիտությունների բնագավառ

Բացահայտվել է կարևոր կենսաբանական հակաօքսիդիչ ասկարբինաթթվի հակառադիկալային ազդեցության քիմիական մեխանիզմը Լյուիսի հիմքի առկայությամբ:

Ի հայտ են բերվել ազոտի օքսիդի կոբալտ-պրոֆիրինների թթվածնային կոմպլեքսներով օքսիդացման արգասիքները, որոնք կարևոր են օրգանիզմի կենսոնակության համար:

Մշակվել են լամբաներոտային օքսիֆտորիդային ապակիների սինթեզի և բյուրեղացման երկաստիճանային ջերմամշակման տեխնոլոգիական պայմանները և դրանց հիմքով սինթեզվել են ֆազային անցման ցածր ջերմաստիճանով ապակեբյուրեղային նյութեր: ➤2

ՀՀ ԳԱՎ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ հաշվետրու պեկուցումը

➤1 Բնական գիտությունների բնագավառ

Առաջին անգամ Հայաստանի կենդանական աշխարհի համար հայտնաբերվել է գյուղատնտեսական վնասատուների դեմ կենսաբանական պայքարի հեռանկարային գործոն հանդիսացող գիշատիչ տիգ:

Ուսումնասիրվել են «Հայկենսատեխնոլոգիա» ԳԱ-ում սինթեզված 30-ից ավելի ոչ սպիտակուցային նոր ամինաթթուներ, որոնցից ընտրվել են L-հիստիդինի՝ նախկինում չնկարագրված նմանակներ: Առաջին անգամ ցույց է տրվել սելեկցիոն նպատակներով դրանց օգտագործման արդյունավետությունը:

Առաջին անգամ ցույց է տրվել կաթնաթթվային բակտերիաների բակտերիոցինների ճնշող ազդեցությունը հատուկ վտանգավոր հիվանդությունների հարուցիչների աճի վրա:

Հայագիտության և հասարակական գիտությունների բնագավառ

Հնագույն և Հին Հայաստանի պատմության և մշակութային ուսումնասիրության աղբյուրագիտական հենքը համարվել է կարևորագույն նոր տվյալներով ու նյութերով: Ակնաշենի նեոլիթյան բնակատեղիի ուսումնասիրությամբ բացահայտվել է մշակութային նոր հորիզոն, որը հասակագրվում է մ.թ.ա. VII հազարամյակի սահմաններում: Հայտնաբերված նյութերը բացառիկ տվյալներ են հրամցում Առաջավոր Ասիայում վաղ երկրագործական հասարակությունների ձևավորման պատմության հետազոտության համար:

Արտաշատի պեղումների ժամանակ հայտնաբերվել են տաճարական արխիվի մասին վկայող 800-ից ավելի կնքադրոշմներ, որոնք բացառիկ տվյալներ են հաղորդում Հայաստանի III-V դարերի պատմության ու առևտրամշակութային կապերի մասին:

Հրատարակվել է «Հայաստանի հարակից երկրների պատմություն» քառահատորյակի առաջին հատորը, որն իր բովանդակությամբ, հարցերի և ուսումնասիրությունների ընդգրկմամբ նախատիպը չունի Հայաստանում:

Ժամանակակից գիտության լեզվով և հասկացության համակարգով ուսումնասիրվել է տեսական փիլիսոփայության ու գիտության մեթոդաբանության համընդհանուր հարցերից մեկը՝ գիտական գիտելիքների փոխընկալումն ու աղեկավար մեկնաբանությունը:

ԿԻՐԱՈՒԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ

Ֆիզիկամաթեմատիկական գիտություններ

Ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտում կատարվել են բազմապրոցետորային համակարգերի լրիվ ինֆորմացիոն փոխանակում իրականացնող ցանցային օպտիմալ սխեմաների նախագծման և դրանց գլխավոր բնութագրիչների միմիմալ արժեքների բանաձևերի անալիտիկ դուրսբերման հետազոտություններ: Մասնավորապես, կտրուկ լավացվել են նախկինում ստացված սխեմաների միմիմալ զանգերի քանակի վերին գնահատականները:

Ֆիզիկական հետազոտությունների ինստիտուտում փորձնականորեն հետազոտվել են Nd:YVO₄ և MgOPPLN բյուրեղների հիման վրա ստեղծված միկրոշխալ լազերները:

Առաջարկվել և արտոնագրվել է բարակ թաղանթների լազերային փոշենստեցման սարք, որն ապահովում է թիրախի ծավալի լիովին օգտագործումը և փոշենստեցման սարքավորման պարզեցումը: Գյուտը վերաբերվում է նյութագիտության բնագավառին և կարող է կիրառվել օպտիկական սարքաշինության մեջ, միկրոէլեկտրոնիկայում և բարձր տեխնոլոգիաների ուրիշ ոլորտներում:

Ֆիզիկայի կիրառական պրոբլեմների ինստիտուտում ակուստամոնոթրոմատորի հիման վրա մշակվել և ստեղծվել է նոր սերնդի մեծ լուծողականությամբ նոր ռենտգենյան դիֆրակտոմետր:

Ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտում մշակվել և հետազոտվել է կոմպլեքս դիմադրությունների չափման և համաձայնեցման բարձրաճախային բազմաճյուղային համակարգ, որն ապահովում է հոսանքի և լարման միջև եղած փոխադրյալ շեղման չափման բարձր ճշտություն:

Մշակվել է պեռլիտային ապակեբյուրեղային տակդիր վրա մետաղական մոլիբդենային կոնտակտային շեր-

տի մագնետրոնային մատեցման տեխնոլոգիան, որը հնարավորություն է տալիս ստեղծելու փոքր տեսակարար դիմադրությամբ (2.10⁻⁴ օհմ.սմ), մինչև 1 մկմ հաստությամբ թաղանթներ: Ցույց է տրվել, որ 3-5 % մատրիում պարունակող պեռլիտային ապակե-բյուրեղային տակդիրների վրա ստեղծված Mo/CuInGaSe2/CdS/ZnO արեգակնային մարտկոցները կարող են ցուցաբերել ավելի քան 10% ՕԳԳ:

Կարկտաբեր ամպերի նույնականացման նպատակով մշակվել է 3սմ տիրույթի ցածրարժեք ռադիոմետրիկ համակարգ, որի ցածրհաճախային բաղադրիչն իրականացվել է լրիվ թվային եղանակով: Մշակված համակարգի ֆլուկտուացիոն զգայունությունը կազմում է 0,08K:

Բնական գիտություններ

Երևան քաղաքում իրականացվել է կենդանական ծագման մթերքների, մասնավորապես պաստերիզացված կաթի, կարագի և պաղպաղակի անվտանգության գնահատում: Հետազոտված մոլուցների մեծ մասը, ըստ հիգիենիկ ցուցանիշների, չի համապատասխանել տեխնիկական կանոնակարգով սահմանված անվտանգության պահանջներին:

ՀՀ բնապահպանության նախարարություն են ներկայացվել Սևանա լճի ջրիավաք ավազանի գետերում էնդեմիկ ձկնատեսակների բնական ձվադրավայրերի վիճակի ուսումնասիրության արդյունքները:

Շարունակվել են ոսկու մանոմասնիկների միջոցով աթերոսկլերոզի ախտորոշման աշխատանքները:

Կատարվել է ոչ սպիտակուցային ա-ամինաթթուների արտադրության տեխնոլոգիական պարամետրերի օպտիմալացում: Մշակվել են կիրառական տեսանկյունից առավել հեռանկարային համարվող 6 նոր ոչ սպիտակուցային ամինաթթուների պրեպարատիվ արտադրության տեխնոլոգիաները, ստացվել են արտադրական մոլուցներն ու համաձայն արդի չափորոշիչներին՝ սերտիֆիկացվել և ենթակա են առևտրայնացման:

Նախագծվել, կառուցվել և կարգաբերվել է պիլոտային սարքավորում՝ ակտիվ թթվածնի հիման վրա նոր սերնդի «Բիոքսիլ» ախտահանիչ միջոց ստանալու համար:

«Հայկենսատեխնոլոգիա» գիտաարտադրական կենտրոնի փորձարարական կայանում, «ՍԻՍ-95» ՄՊԸ-ի հետ համատեղ, շարունակվել է «Ազոցեոլիտ-1» էկոլոգիապես անվնաս կենսապարարտանյութի արտադրությունը:

Ուսումնասիրված նոր կաթնաթթվային բակտերիաներից և շաքարասնկերից ընտրվել է բարձր ինուլինազային ակտիվությամբ օժտված երկու շտամ: Այդ շտամները կարող են առաջարկվել գետնախնձորի պալարների մշակման ժամանակ՝ բիոէթանոլ ստանալու նպատակով:

Մշակվել է փորձարկվել է հակավիրուսային ակտիվությամբ օժտված, ինտերֆերոնի արտադրությունը խթանող նոր պոլիօքսիմետալատ:

Քիմիական և երկրի մասին գիտություններ

Մշակվել են թիրոզին դեղի նոր դեղաձևեր, որոնցից են նրբաքսուլը, դոնդողը և ցողացիրը. հատկությունները:

Ստացվել են պեռլիտային մանրաթելերի 7-20 մկմ տրամագծով լաբորատոր մոլուցներ: Գնահատվել է նրանց

քիմիական կայունությունը NaOH և H₂SO₄ լուծույթներում: Ցույց է տրվել պեռլիտի հիմքով մանրաթելերի օգտագործման տնտեսական նպատակահարմարությունը E-ապակու թելերի նկատմամբ:

Հիմնավորվել են Սյունիքի հրաբխային բարձրավանդակի Կարկառ տեղամասում կանխատեսվող գերտաք ֆլյուիդների ավազանի գոյությունը հաստատելու համար նախատեսվող հորատանցքերի տեղը, խորությունը և այլ չափորոշիչները, որոշվել է երկրաբանական առաջադրանքը:

Հայագիտություն և հասարակական գիտություններ

Մշակվել և ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ին է ներկայացվել «Լավաշ. հայկական ավանդական հացի պատրաստումը, խորհուրդն ու դրսևորման ձևերը» հայտը՝ հայկական լավաշը ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի Ռչ նյութական մշակութային ժառանգության ցանկում ընդգրկելու համար:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

2013 թվականին ԳԱԱ միջազգային գործունեությունը նպատակաուղղված է եղել ապահովելու համակարգի գիտնականների առավել ակտիվ մասնակցությունը միջազգային գիտական դրամաշնորհային ծրագրերին և միջոցառումներին, ինչպես նաև բարձր մակարդակով նշելու ԳԱԱ 70-ամյա հոբելյանը:

Ընդհանրապես, վերջին տարիներին ակտիվացել է ակադեմիայի համագործակցությունը մի շարք երկրների գիտական կենտրոնների հետ: Հաշվետու տարում համագործակցության պայմանագրեր են ստորագրվել Լիտվայի, Մոլդովայի, Ռումինիայի գիտությունների ակադեմիաների հետ:

Շարունակվել է ԳԱԱ ինստիտուտների համագործակցությունն արտերկրի գիտնականների, Ռուսաստանի Դաշնության, Բելառուսի, Ուկրաինայի և ԱՊՀ այլ երկրների ակադեմիաների հետ: Համաձայն Ռուսաստանի Դաշնության գիտությունների ակադեմիայի հետ համագործակցության պայմանագրի՝ ԳԱԱ 3 գիտնական այցելել է ՌԴ կենտրոններ՝ վերապատրաստում անցնելու և համատեղ հետազոտություններ կատարելու:

2013 թ. հաստատվել է մինչև 2020 թ. հայ-ռուսական միջկառավարական տնտեսական համագործակցության 2014-17 թթ. ժամանակահատվածում նախատեսված միջակադեմիական համագործակցության գիտական 23 թեմա, որոնք առաջարկել են ռուսական կողմի գիտական կենտրոնները: Ցավոք սրտի, ռԲՀ հայկական, ռԲՀ էլ ռուսական կողմերը չեն ապահովում այդ թեմաների ֆինանսավորումը:

Հաշվետու տարում ավարտվել է գիտական համագործակցության 4 ծրագիր Ֆրանսիայի CNRS-ի և ԳԱԱ ֆիզիկական հետազոտությունների, երկրաբանական գիտությունների, հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտների միջև:

2013 թ. Ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտը շարունակել է եռակողմ պայմանագրի (ՌՖԵԻ, Երևանի պետական լաբորատորիայի ֆակուլտետ և ամերիկյան Ինտեգրալ կազմակերպություն) հիման վրա ստեղծված համատեղ լաբորատորիայի աշխատանքները:

2013 թ. կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտափորձարարական կենտրոնը ռուս-հայկական համատեղ գիտափորձարարական կենտրոնում կատարել է ֆաունայի մի շարք ուսումնասիրություններ:

Արևելագիտության ինստիտուտը գիտական համագործակցության համաձայնագրեր ունի չինական երկու կարևոր գիտական կենտրոնների հետ:

2013թ. շարունակվել են Էկոլոգամոնոֆերային հետազոտությունների կենտրոնում ստեղծված ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի «Կրթություն հանուն կայուն զարգացման» ամբիոնի աշխատանքները:

Համաձայն նախնական պայմանավորվածության շուտով կավարտվեն Սևանա լճի ափին հայ-բելառուսական համատեղ գիտափորձական կայանի ստեղծման կազմակերպական աշխատանքները՝ Բելառուսական կողմի միջոցներով կապիտալ կվերանորոգվի Սևան քաղաքում գտնվող կիսաքանդ լաբորատոր մասնաշենքը:

2013 թ. ընթացքում արտասահմանյան երկրներ է գործուղվել ԳԱԱ 547 գիտաշխատող, այդ թվում՝ գիտական միջոցառումների մասնակցել է 284, համատեղ աշխատանքներ է կատարել 164, բանակցություններ է վարել 99 գիտաշխատող: Արտասահմանից ժամա- ➤3

ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ ՄԱՐԾԻՐՈՍՅԱՆԻ հաշվետու պեկուցումը

➤ Են է 895 գիտնական, այդ թվում՝ գիտական միջոցառումների մասնակցելու համար 440, համատեղ աշխատանքներ կատարելու համար 213, բանակցություններ վարելու համար 242 գիտաշխատող:

Հաշվետու տարում ԳԱԱ-ի բնական և ճշգրիտ գիտական ուղղվածության ինստիտուտները հետազոտական աշխատանքներ են կատարել 75 տարբեր միջազգային ծրագրերով և դրամաշնորհներով: Ինչպես միշտ, գրեթե չկան աշխատանքներ հայագիտության և հումանիտար գիտական ուղղություններով: Կատարված աշխատանքների ֆինանսավորումը 2013 թվականին կազմել է մոտ 500 միլիոն դրամ: Այդ ծրագրերով ձեռք են բերվել նաև որոշ գիտական սարքավորումներ:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ԲԱԺԻՆ

2013 թվականին ԳԱԱ-ի միջազգային ակտիվ համագործակցությանը նպաստել է միջազգային գիտատեխնոլոգիական ծրագրերի բաժինը, որի հիմնական խնդիրը եղել է խթանել ԳԱԱ-ի ինստիտուտների և անհատ գիտնականների մասնակցությունը միջազգային տարբեր ծրագրերին և դրամաշնորհներին:

Նախորդ տարիներին ԳԱԱ համակարգում գործել է եվրոպական հետազոտությունների և զարգացման ծրագիրը: Կոնտակտային ցանցում ներգրավված անձանց կողմից մասնակցության վերաբերյալ օժանդակություն է ցուցաբերվել ինչպես ակադեմիական համակարգի, այնպես էլ ՀՀ այլ գերատեսչական կազմակերպությունների աշխատողների համար:

Ընդհանուր առմամբ, 2007-13 թթ. ընթացքում 7ԾԾ-ի տարբեր մրցույթներին ՀՀ կազմակերպությունների մասնակցությամբ ներկայացվել է 225 նախագծի առաջարկ, որոնցից 49-ը հավանության են արժանացել՝ ավելի քան 3 միլիոն եվրո ընդհանուր ֆինանսավորմամբ:

ՍՓՅՈՒՈՔԻ ԲԱԺԻՆ

Արտասահմանյան անդամների կողմից ԳԱԱ համակարգի և ՀՀ գիտակրթական այլ կազմակերպություններին արված համագործակցության առաջարկները ընդգրկում են մի շարք կարևոր ուղղություններ՝ համատեղ հետազոտությունների իրականացում և հետազոտական նոր ծրագրերի մշակում, մասնագետների պատրաստում և վերապատրաստում, արտասահմանյան գիտական կենտրոնների և ԳԱԱ համակարգի գիտական կազմակերպությունների հետ համագործակցության պայմանագրերի կնքում, համատեղ աշխատությունների պատրաստում, մասնակցություն Հայաստանում կազմակերպվող գիտակրթական և գիտակազմակերպական միջոցառումներին, համատեղ միջազգային գիտաժողովների անցկացում:

Սանկտ Պետերբուրգի պետական համալսարանի կիրառական մաթեմատիկայի և պրոցեսների ղեկավարման ֆակուլտետի ղեկան, արտասահմանյան անդամ Լ. Պետրոսյանի նախաձեռնությամբ միջպետական ծրագրով նրա ղեկավարած ֆակուլտետ են ընդունվել հայաստանցի 2 ասպիրանտ, 1 մագիստրանտ և մի քանի ուսանող:

ԳԱԱ-ի և ՌԴ «Միավորված ավիաչինական կորպորացիա»-ի («ՄԱԿ») (նախագահ՝ ԳԱԱ արտասահմանյան և ՌԴԱ իսկական անդամ Մ. Պողոսյան) միջև ստորագրված գիտատեխնիկական և ինովացիոն համագործակցության համաձայնագրի շրջանակներում մեխանիկայի ինստիտուտի և «ՄԱԿ»-ի մասնագետների միջև հստակեցվել է ուսումնասիրությունների շրջանակը և կնքվել է «Մետաղ-կոմպոզիտային միացությունների նոր կոնստրուկտորատեխնոլոգիական լուծումներում հոգնածային քայքայման մեխանիկայի անալիզի մեթոդոլոգիական հիմունքների զարգացում» թեմայով գիտահետազոտական աշխատանքներ կատարելու պայմանագիր: Աշխատանքների առաջին փուլն ինստիտուտը հաջողությամբ իրականացրել է, արդյունքների վերաբերյալ հաշվետվությունն ընդունվել է պատվիրատուի կողմից: Դեկտեմբերին կողմերի համդիպման ժամանակ քննարկվել և ստորագրվել է արձանագրություն աշխատանքների երկրորդ փուլի վերաբերյալ:

Արտասահմանյան անդամ Ֆ. Ահարոնյանի (Գերմանիա) օժանդակությամբ Ֆիզիկայի և աստղաֆիզիկայի բաժանմունքի կազմում ստեղծվել է Ռեյալիտիստական աստղաֆիզիկայի միջազգային կենտրոն-ցանց Երևան կենտրոն: Նրա ակտիվ մասնակցությամբ Իտալիայում, Գերմանիայում պատրաստում են բարձր որակավորում ունեցող կադրեր՝ նշված մասնագիտության ուղղությամբ:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԿԱՐԵՐ

2014 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ ԳԱԱ կազմում ընդգրկված են 55 ակադեմիկոս և 58 թղթակից անդամ, որոնցից 28 ակադեմիկոս և 29 թղթակից անդամ աշխատում են ԳԱԱ համակարգից դուրս:

2014 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ ԳԱԱ համակարգում աշխատում է 4077 մարդ, որոնցից 2515-ը գիտական աշխատողներ են՝ 330-ը գիտության դոկտորներ են, 1105-ը գիտության թեկնածուներ, 1080-ը աշխատողներ առանց գիտական աստիճանի:

Հաշվետու տարում ԳԱԱ համակարգում աշխատանքի է ընդունվել 194 երիտասարդ մասնագետ, որոնցից 71-ը ընթացիկ տարվա շրջանավարտներ են: Համակարգի աշխատակիցներից 12-ը պաշտպանել են դոկտորական, 86-ը՝ թեկնածուական ատենախոսություններ:

Համակարգի բարձր որակավորման գիտական կադրերի պատրաստումն իրականացվում է ըստ ասպիրանտական գործող համակարգի: Հաշվետու տարում ասպիրանտուրա են ընդունվել արտադրությունից կտրված 32, արտադրությունից չկտրված 27 երիտասարդ:

2013 թ. ԳԱԱ-ի միջազգային գիտակրթական կենտրոնում ուսումը շարունակել է 1084 մագիստրոս, որոնցից 27-ը՝ պետպատվերով: Կենտրոնում իրականացվել են նաև գիտական մշակումներ երեք թեմաների ուղղությամբ:

Տարեցտարի մեծանում է կենտրոնում սովորել ցանկացողների թիվը: Դա պայմանավորված է նրանով, որ ի տարբերություն բուհական համակարգի, այստեղ ուսումնական ծրագրերը անմիջապես իրականացվում են գիտահետազոտական հաստատություններում:

ԳԻՏԱՅԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄ

2013 թ. թեմատիկ, պետական նպատակային և բազային ծրագրերով գիտահետազոտությունների իրականացման և դրանց աջակցության համար գիտահետազոտական կազմակերպությունները պետական բյուջեից ֆինանսավորում ստացել են ԳԱԱ և տարբեր գերատեսչությունների միջոցով: Հաշվետու տարում պետական բյուջեից աշխատավարձի ընդհանուր ֆոնդը կազմել է 3054 միլիոն դրամ, որն ամբողջ ֆինանսավորման 78,2%-ն է: Համակարգի աշխատողների ամսական միջին աշխատավարձը մեկ մարդու հաշվով, առանց արտաբյուջետային միջոցների, կազմել է 74.0 հազար դրամ: Արտաբյուջետային ֆինանսների ծավալը հաշվետու տարում կազմել է տարեկան ֆինանսավորման 30%-ը: Սակայն ցուցանիշ չէ անգամ զարգացած առաջատար երկրների համար: Բացարձակ մեծությամբ արտաբյուջետային միջոցները նախորդ տարվա համեմատ նվազել են

0,2%-ով: Ըստ էության, սա մեծ չէ, սակայն նկատելի է այն միտումը, որ անխուսափելի է արտաբյուջետային ֆինանսավորման ծավալի փոքրացումը՝ պայմանավորված ինֆրակառուցվածքի բարոյական և ֆիզիկական մաշվածությամբ: Արտաբյուջետային միջոցների հիմնական մասը գոյանում է արտասահմանյան դրամաշնորհային ծրագրերից և պայմանագրային աշխատանքներից:

Արտաբյուջետային միջոցները զգալիորեն կավելանան, եթե առաջիկա տարիներին մի շարք ինստիտուտների ինֆրակառուցվածքները համալրվեն նորագույն տեխնիկական միջոցներով և նյութերով: Այս մասին շատ

է խոսվել վերջին տարիների ընթացքում, միաժամանակ շեշտվել է, որ եթե այդ ուղղությամբ էական դրական տեղաշարժեր չիրականացվեն, ապա կնվազեն ոչ միայն կիրառական աշխատանքների ծավալները, այլև կնվազեն հիմնարար բնույթի գիտական արդյունքները, ինչն անվերապահորեն կազդի տարածաշրջանում առաջատարի մեր վարկանիշի վրա:

Հնարավոր է կիրառական բնույթի փոքրածավալ արտադրություններ կազմակերպել որոշ ինստիտուտների բազայի վրա, եթե դրանք ապահովված լինեն արդիական ամենատարրական գիտատեխնիկական միջոցներով: Ինստիտուտներին առաջարկել ենք ներկայացնել նման սարքավորումների տեսականին և դրանց ձեռք բերման համար անհրաժեշտ ֆինանսների չափը: Այս ծրագիրը կարելի է իրականացնել մի քանի տարիների ընթացքում, հերթականությամբ և արդյունքի ռեալ փոխհատուցմամբ: Այդ նպատակի համար կարելի է օգտագործել նաև միջազգային վարկային միջոցներ:

ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Հաշվետու տարում սոցիալական հարցերը, հնարավորության սահմաններում, եղել են ԳԱԱ ուշադրության կենտրոնում: Համակարգի աշխատակիցների միջին աշխատավարձը պետական բյուջեից 97,7 հազար (ներառյալ հարկերը) դրամ է: Եթե ընդունենք, որ արտաբյուջետային միջոցների 50% հատկացվում է աշխատավարձին, ապա ընդհանուր միջին աշխատավարձը կազմում է 120 հազար դրամ, որը ամենացածր աշխատավարձերից է հանրապետությունում:

Սոցիալական բնույթի խնդիրներից առաջնահերթը, թերևս, աշխատանքային պայմանների բարելավումն է: Դժվարություններ կան համակարգի հիմնարկների ջեռուցման հարցում: Դրդապատճառը զազի վճարման համար հատկացվող անբավարար ֆինանսական միջոցներն են: Պակաս մտահոգիչ չէ 50-60 տարի առաջ կառուցված մասնաշենքերի վերանորոգման հարցը:

Աշխատանքային պայմանների բարելավման լավագույն օրինակ է Բյուրականի աստղադիտարանի դիտակների աշխատանքի արդիականացումը:

Նշված դիտակների արդիականացման աշխատանքներն իրականացվել են 2012-2014 թվականներին: Բարձր մակարդակով արված աշխատանքի արդյունքում այսօր Բյուրականի աստղադիտարանն ունի 2,6 մետրանոց միջին չափսերի աստղադիտակ և հաջողությամբ կարող է մասնակցել միջազգային ծրագրերին: Այս ամենն իրականացնելու համար անհրաժեշտ է ունենալ համապատասխան կադրային ներուժ և ժամանակակից հատուկ գիտական ծրագիր, որոնց առկայությունը թույլ կտա Բյուրականի աստղադիտարանին դառնալ տարածաշրջանային կենտրոն:

Հարգելի? Ներկաներ, պարզ է, որ համակարգի բո-

լոր կառույցների ձեռքբերումներին և բացթողումներին մեկ զեկուցման մեջ անդրադառնալ անհնար է: Կարծում են՝ ակտիվ ու շահեկան գործնական քննարկում կծավալվի, և Ձեր ելույթներում կնշեք ու խոսեք հետախու մեր առաջնահերթ անելիքների մասին, ինչը կնպաստի գիտելիքահեռք տնտեսության և հասարակության զարգացմանը մեր երկրում:

(ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մատիրոսյանի հաշվետու զեկուցումը տպագրված է մասնակի կրճատումներով):

ՀՀ ԳԱՍ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ

Ներկայացնում է ՀՀ ԳԱՍ
սփյուռքի բաժինը

Պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱՍ արտասահմանյան անդամ Պողոս Լևոն Զեքիյանը ծնվել է 1943թ. հոկտեմբերի 21-ին, Ստամբուլում:

Մայրը՝ Սոֆի Մազլմյանը, թեև բարձրագույն կրթություն չուներ, կարևոր ազդեցություն է ունեցել նրա կյանքի և մտավոր ուղղության ընտրության վրա: Հայրը՝ Անտոն Զեքիյանը, եղել է Թուրքիայի լավագույն ոսկերիչներից մեկը:

1949թ. Պողոս Զեքիյանը ընդունվեց Ստամբուլի Վենետիկյան մասնաճյուղի Մխիթարյան նախակրթական դպրոց, սովորեց հինգ տարի, և հենց այդ ժամանակ նկատեց, որ մեծ ցանկություն ունի շարունակելու իր կրթությունը իբրև հոգևորական, քանզի ամեն անգամ խանդավառվում էր՝ տեսնելով վարդապետներին: Նախակրթարանը ավարտելուց հետո, քանի որ հնարավորություն էր ստեղծվել կրթությունը շարունակել Իտալիայի Մխիթարյան միաբանությունում, մայրը՝ Սոֆին Պողոսին տարավ Ստամբուլի իտալական դպրոց՝ շարունակելու կրթությունը:

1955թ. նա մեկնեց Վենետիկ՝ դպրանքում շարունակելու իր ուսումը: Պողոսը այդ տարիներին ունեցավ այնպիսի ուսուցիչներ, ինչպիսիք էին հայր եղիա Փեչիկյանը, հայր Մեսրոպ ճանաչյանը, հայր Ներսես Տեր-Ներսիսյանը, հայր Պողոս Անանյանը, հայր Կիրել Բիպարյանը: Նրանք էլ կերտեցին Պողոս Զեքիյան գիտնականին և անջնջելի հետք թողեցին նրա ապագայի վրա՝ դասավանդելով հայերեն լեզու, գրականություն, գրաբար,

ՊՐՈֆ. ՊՈԴՈՍ ԼԵՎՈՆ ԶԷՔԻՅԱՆ

եկեղեցու պատմություն և սերմանել հայագիտության խորը արմատներ:

1959թ. տակավին երիտասարդ Պողոսը տեղափոխվեց Հռոմի Գրեգորյան պապական համալսարան, որը այդ տարիներին ապրում էր իր ոսկեդարը, և այդ հաստատությունում սովորեց էլ ինքն իր տարի՝ մինչև 1968թ. Նա մասնագիտացավ փիլիսոփայության, աստվածաբանության, ինչպես նաև Արևելյան աստվածաբանության բնագավառներում (1966–1968): Նրա ուսուցիչները եղել են 20-րդ դարի քրիստոնյա հավատացյալ փիլիսոփայության այնպիսի մեծություններ, ինչպիսիք են Ժոզեֆ Դը Ֆինանսը, Յոհաննես Բապտիստա Լոցը, Ռոնե Լատուրեյը, Խուան Ալֆարոն:

1967թ. Պողոս Զեքիյանը ձեռնադրվեց կուսակրոն քահանա՝ կոչվելով հայր Լևոն Զեքիյան:

Շուտով Լևոն Զեքիյանը ստիպված է լինում վերադառնալ Ստամբուլ, քանզի այն ժամանակահատվածը, որ նրան հատկացվել էր պետության կողմից կրթության նպատակով, արդեն ավարտվում էր: Վերադառնալով նա աշխատանքի անցավ Ստամբուլի համալսարանի փիլիսոփայության ամբիոնում: Այստեղ գնահատվեց նրա դասական հունարենի և լատիներենի իմացությունը և որոշվեց, որ նա պետք է զբաղվի «Սուրբ Օգոստինոսի ճանաչողական դրոշմները» թեմայով, որն էլ մեծ հաջողությամբ պաշտպանեց 1973թ. թուրք պրոֆեսորներ՝ Ֆեհրի Էրալի և Մաջիտ Գեոգրեթի ղեկավարությամբ: Փաստորեն առաջին անգամ թրքերեն լեզվով ուսումնասիրություն էր իրականացվում Սուրբ Օգոստինոսի մասին: Աշխատանքը մեծ հաջողություն ունեցավ, և գրավաճան էր նաև այն փաստը, որ Սուրբ Օգոստինոսը Արևմուտքում առավելագույն հայտնի էր իբրև աստվածաբան, մինչդեռ Զեքիյանը ուսումնասիրեց Սուրբ Օգոստինոսի փիլիսոփայական մոտեցումները:

Միաժամանակ նա դասավանդում էր Ստամբուլի վարժարաններում, հայկական վարժարանում՝ հայերեն,

Իտալական վարժարանում՝ փիլիսոփայություն:

Գիտական թեզը պաշտպանելուց հետո 1974թ. նա վերադարձավ Վենետիկ և անմիջապես նշանակվեց «Բազմավեպ» պարբերականի խմբագրի օգնական և «Հայ ընտանիք» ամսագրի խմբագիր, որը հայերեն և անգլերեն երկլեզու ամսագիր էր, իսկ 1980-85թթ. հայր Լևոն Զեքիյանը արդեն «Բազմավեպ» պարբերականի գլխավոր խմբագիրն էր: 1974թ. նա դասավանդել է Վենետիկի Սուրբ Ռաֆայելյան վարժարանում, իսկ 1982–1985թթ. նա զբաղեցրեց այդ հաստատության տնօրենի պաշտոնը:

Երբ 1974 թվականին Ստամբուլից վերադարձավ Իտալիա, հայր Լևոնը մի գրախանութում տեսավ Համաշխարհային գրականության պատմությունը 50 հատորով: Ինչպես կվարվեր յուրաքանչյուր հայ, հետաքրքրությունից դրդված փնտրեց հայ գրականության մասին ինչ որ տեղեկություն, բայց ցավոք ոչինչ չգտավ: Որոշ ժամանակ անց լույս տեսավ Համաշխարհային գրականության մեկ ուրիշ հանրագիտարան, սակայն այնտեղ ևս ոչ մի տեղեկություն չկար հայ գրականության մասին: Զեքիյանը հասկացավ, որ պետք է ձեռնարկել քայլեր՝ հայ գրականությունը դուրս բերելու ստեղծված փակուղային իրավիճակից և դրա լավագույն ելքը համարեց Վենետիկի պետական համալսարանում հայոց լեզու և գրականություն դասավանդելը: 1976 թվականից նա ստանձնեց մի առաքելություն, որը նպատակ ուներ հատկապես օտարազգի հայագետների սերունդներ պատրաստել, որոնք պետք է դառնային հայոց լեզվի և գրականության նվիրյալներ:

1985 թվականին Պողոս Զեքիյանը դուրս եկավ Մխիթարյան միաբանությունից շարքերից, թեև մինչ օրս նա իրեն համարում է Մխիթարի հետևորդ:

Վենետիկի պետական համալսարանում Զեքիյանը դասավանդեց մինչև 2011թ.: Նրա ղեկավարությամբ Վենետիկի համալսարանում և Վատիկանի Արևելյան ինստիտուտում պաշտպանվել է գիտական մագիստրոսա-

կան և թեկնածուական մոտավորապես 70 աշխատանք: Նրանցից 25-ը գիտությունների թեկնածուի կոչում են ստացել և այսօր էլ մեծ հաջողությամբ զբաղվում են հայագիտությամբ: Ի դեպ, նրանց ծանրակշիռ մասը ազգությամբ հայ չէ: Հարկ է նշել նրա լավագույն ուսանողներից մի քանիսի անունները՝ Մոնսինյոր Կլաուդիո Գուլջերոտտին, ով ինը տարի եղել է Վրաստանի, Հայաստանի և Ադրբեջանի պապական դեսպանը, Պայթար Սվազլյանը, որ այժմ Իտալիայի Հայերի միության նախագահն է, Ալդո Ֆեռարին, ով վերջերս գրեց մի ծավալուն աշխատություն Ղարաբաղի պատմության մասին, Ջուստ Տրալինան, ով Մոլդևա Խորենացու մասին լուրջ ուսումնասիրություն իրականացրեց և այսօր Սորբոնում զբաղվում է հայագիտության հարցերով, Պաուլո Լուկկան, որը «Մնացորդաց գրքի» հայերեն թարգմանությունն է ուսումնասիրել և շատ հետաքրքիր լուծումներ գտել, Բեմեդետտա Քոնթինը, ով ուսումնասիրություն է կատարել Դավիթ Անհաղթի փիլիսոփայության վերաբերյալ:

Այսպիսով պիտի փաստել, որ Զեքիյանի անխնայ աշխատասիրության շնորհիվ Իտալիայում և ընդհանրապես Եվրոպայում գործում է հայագիտական ծանրակշիռ և լուրջ դպրոց:

1988 թվականից Զեքիյանը Վատիկանի Արևելագիտական համալսարանում դասավանդել է «Հայ եկեղեցու աստվածաբանությունը» և «Հայ եկեղեցու հոգևորությունը» առարկաները:

1986 թվականից Պողոս Զեքիյանը Վենետիկի համալսարանում նախաձեռնել է «Ամառային դպրոց», որը տևում է 20-25 օր: Այստեղ դասավանդում են հայագիտություն՝ արևմտահայերեն, գրականություն, պատմություն, և այսօր աշխարհի գործող շատ հայտնի հայագետներ անցել են այս դպրոցի դասընթացները: Այս տարիների ընթացքում դասընթացներին մասնակցել է շուրջ 1100 մարդ:

Պողոս Զեքիյանը հեղինակ է 14 մենագրության, որտեղ իմնականում ուսումնասիրության է ենթարկել հայերի ներկայությունը Իտալիայում, արդի հայ թատրոնի սկզբնաքայլերը, հայերի արդիականացման գործընթացները և հայ ինքնությունը: Աշխատություններ ունի նաև փիլիսոփայության և հումանիզմի մասին: Նա իտալերեն է թարգմանել «Նարեկը» և խմբագրել է շուրջ 25 հատոր գիրք: 190 գիտական հոդվածի հեղինակ է, որի ծանրակշիռ մասը վերաբերում է հայագիտության տարբեր բնագավառներին և փիլիսոփայության խնդիրներին:

Պողոս Զեքիյանը բացի հայերենից տիրապետում է իտալերեն, թուրքերեն, ֆրանսերեն, անգլերեն, գերմաներեն լեզուներին, իսկ հին լեզուներից՝ լատիներենին և հունարենին: 1992 թվականից Վենետիկի գիտության, բանասիրության և արվեստի ինստիտուտի թղթակից անդամ է, իսկ 2005թ.-ից՝ իսկական անդամ, 2000 թվականից՝ ԵՊՀ պատվավոր դոկտոր, մի շարք համալսարանների պատվավոր պրոֆեսոր: 2000թ. նա պարգևատրվել է ԵՊՀ ոսկե մեդալով:

Պողոս Զեքիյանը մինչ այսօր էլ հնարավորության դեպքում սիրով գալիս է Հայաստան և կիսվում իր գիտելիքներով հայ երիտասարդ մասնագետներ և գիտնականների հետ:

Հաշվի առնելով Պողոս Զեքիյանի գիտական, մանկավարժական, հայապահպանության գործում ունեցած մեծ վաստակը, ինչպես նաև մայր հայրենիքի հետ սերտ կապերը, գիտությունների ազգային ակադեմիան 1994 թվականին նրան ընտրեց ԳԱՍ արտասահմանյան անդամ:

Պողոս Զեքիյանը ցայսօր մեծ ջանքեր է ներդնում հայապահպանության, հայագիտության դպրոցի ընդլայնման գործում և սերտորեն համագործակցում Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի և գիտակրթական այլ հաստատությունների հետ:

Գոհար ԻՍԿԱՆՂԱՐՅԱՆ
պ.գ.թ. դոցենտ

Եվրոպական Ժողովուրդներն ու պետական գործիչները հոգնել են մշտնջենական Հայկական հարցից: Դա ինքնին հասկանալի է: ԶԷ՞ որ այդ հարցը նրանք ձախողեցին: Հայաստան անունը նրանց նիրհած խղճերում արթնացնում է սոսկ ուրացած կամ չկատարած խոստումների տհաճ հիշողություններ: Նրանք մատը մատին չխփեցին իրենց խոստումները կատարելու համար, քանի որ դրանք տվել էին թեև փոքր, արնաքամ, սակայն շնորհալի մի Ժողովրդի, որը չունեւր նավթի ու ոսկու հանքեր: Կարեկցում եմ հայ Ժողովրդին, որ խճճվեց եվրոպական քաղաքականության մեջ: Նրա համար ավելի լավ կլինեւր, եթե իր անունը երբեք չլիներ եվրոպացի որևէ քաղաքագետի բերանից: Սակայն հայ Ժողովուրդը բնավ չի կորցնում հույսը: Նա համառ, անխոնջ աշխատում և սպասում է, շարունակ սպասում: Նա սպասում է մինչ օրս:

Ֆրիտյոֆ Նանսեն

Նոր Ոսկեդար մը պէտք է...

Արդ, ո՞ր եք, չքնաղ խոստումներ խաչին.
Եղբայրության զո՞ւր բարբառներ, ո՞ր եք:
Կրակ կը փսխե հողն ամենուրեք...
Գետերն արյունով, դիակով կուռչին...

Ու կիյնա ան, որ կը ծնկե վախով,
Չի թուրն ավելի արդար է խաչեն,
Չի կյանքն անոնց է միայն, որ քսւց են,
Անոնց, որ կապրին ուրիշի մահով...

Այս տողերի հեղինակը 1915 թ. Հայոց ցեղասպանության զոհ դարձած հայ բազում նշանավոր մտավորականներից մեկն է՝ մեծատաղանդ բանաստեղծ և քաղաքական գործիչ Ռուբեն Սևակը:

Նշենք, որ ահավոր սպանդի զոհ դարձած մեր երեւի մտավորականներից ոչ մեկի նկատմամբ, բացի Ռուբեն Սևակից, երիտթուրքական իշխանությունները բացահայտորեն չեն արտահայտել իրենց վերաբերմունքը՝ ընդգծելով, որ «Ռուբեն Սևակը մահվան է դատապարտվել ժողովրդի մոտ ունեցած մեծ հեղինակության համար»:

Ռուբեն Սևակը այն հեռատես և զգոն գործիչն էր, որ զգաստության կոչ էր անում նրանց, ովքեր գինովացած փարվել էին երիտթուրքերին և կուրորեն ծառայում էին նրանց շահերին: Այդ «գինովացածներին» Ռուբեն Սևակը զգուշացնում էր. «Ստոյգ կ'ըսես ձեզի, վտանգը մեծ է. շատ մեծ, աւելի մեծ, քան կրնանք ենթադրել»:

Եվ միանգամայն արդարացի է Սփյուռքի նշանավոր ազգային-հասարակական գործիչ Անդրանիկ Օռնուկյանի հետևյալ գնահատականը. «Եւ եթէ ինձի վիճակուէր, որ մեր նահատակ գրագետներէն մէկուն յիշատակին (բոլորն ալ յարգելի են, բոլորն ալ հաւասար են) արծան մը կանգնենք, ինչպէս անծանօթ զինուորի արծանները կան, մենք ալ մէկ արծան մը ընտրենք՝ հայ նահատակ մտաւորականները, հայ նահատակ գրագետները, խորհրդանշող՝ ես պիտի ուզէի Ռուբեն Սեւակին արծանը բարձրացնել, իբրեւ ամբողջական մարդ, իբրեւ ամբողջական գրագետ և ամբողջական ազգային գործիչ»:

Այսօր Ռուբեն Սևակ բանաստեղծին, մտավորականին, հայրենասեր և իմաստուն քաղաքական գործչին հիմնալի բնորոշող մի հոդված ենք ներկայացնում ձեր ուշադրությանը, որը հիմա էլ հնչում է այժմեական և ուսանելի:

«Մեզի առողջ ու երիտասարդ մտաւորականներ պէտք են: Ձուկն իր գլուխէն կը հոսի, ազգն՝ իր մտաւորականներէն: Անոնք են ցեղի մը գլուխը: Կրնայ մարմինը շատ ուժեղ ու շատ գործունէայ ըլլալ, բայց երբ ուղեղը խաթարուած է այդ մարմնին շարժումը պիտի ըլլայ միայն յիմարական գործունէութիւն եւ անպտուղ յօգնութիւն:

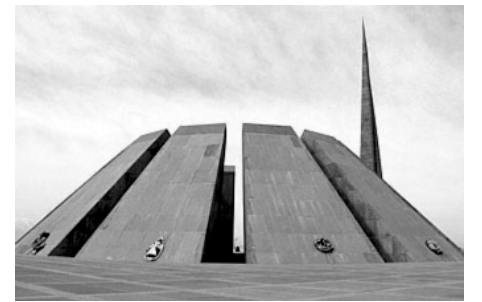
Ահա թե ինչո՞ւ իրական վտանգները թողլով՝ հովերուն դէմ, ու մենք մեզ դէմ կը պայքարինք:

Ահա թե ինչո՞ւ փոխանակ յառաջադիմելու՝ խենթերու պէս կեցած տեղերնու վրայ կը ցատկենք, երկու հազար տարիէ ի վեր...: Այո՛, մեր ցեղը տարօրինակապէս կենսունակ ու աշխատող ցեղ մըն է: Այո՛, մեր հնամենի նաւը դեռ ջուրերուն վրայ կը ծփայ, դեռ չընկղմեցաւ: Բայց ի՞նչ է պատճառը, որ երկկուսան նավակները մեզ արդէն անցան, ու մենք Ուրուական Նաւին պէս կը ծածանինք դեռ, անխորասուզելի, բայց եւ հաստատ ցամաքի մը հասնելու անկարող:

Ասոր պատճառները շատ բարդ են անշուշտ: Բայց գլխաւոր պատճառներէն մէկըն ալ այն է, որ ղեկին գլուխը կը նստեցնենք մեր էն ախտագին, էն այլասերած, էն անպէտ ծնունդները:

Սակայն ստո՛յգ, ստո՛յգ կըսեն ձեզի, վտանգը մեծ է, շատ մեծ, աւելի մեծ, քան կրնանք ենթադրել:

Ժամանակն է հակազդելու, հակազդենք: Մեզի նոր Ոսկեդար մը պէտք է, նոր Ոսկեդար մը: Այլասերո՞ւմ, ո՛չ, վերածնո՞ւնդ...»: **Ռ. ՍԵՎԱԿ. Լոզան, 1911 թ.**

Ձայն տվե՛ք, Նախնի՛ք

Ի՞նչն ստիպեց, որ դուք աշխարհով Ցիրուցան եղաք ողջ գերդաստանով: Դուք ձեր ծոռներին ձայն տվեք, նախնիք, թե գաղթի ցուպը ինչո՞ւ բռնեցիք:

Դուք փախաք մի օր, փախաք սարսափած՝ Հայրենի եզերք, տուն ու տեղ թողած, երբ յաթաղանն իր սև գործն էր անում, եվ հող հայրենին արյուն էր շնչում:

Երբ իր մոր գրկից մանկանն են խլել Ու չար քրքիջով միզակին հանել, Անգոր՝ օգնելու մայր ու մանուկի՝ Դուք մահվան գնով, միջից կրակի Սուրբ գրքեր փրկած՝ փախաք սարսափած:

Երբ նույն մայր հողի ժայռի գագաթից Մեր աղջիկները՝ ձեռքերն առ Աստված, Գետն էին նետվում իրար ետևից. Փրկության դուռն էր նրանց մտածած:

Հզոր ազգերի կույր աչքի առաջ, Որ չէին լսում ո՛չ կանչ, ո՛չ հառաչ, Մորթվում էր ազգը իր հողի վրա Առավոտ լուսոն շուրթերի վրա:

Սոֆյա ԳԱՐԻԵԼՅԱՆ
Վրաստան, ք. Ախալցխա, Հովհ.
Թումանյանի անվան N 3
հանրային դպրոցի ֆիզիկայի
ուսուցչուհի

ՀԱՅՈՑ ԳԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՊԱՐՍԿԵՐԵՆ

نسل کشی ارمنیان
در پرتو احکام صادر شده دادگاه محاکمات
ترک های جوان (۱۹۱۹ - ۱۹۲۰م)

Վերջերս Թեհրանում պարսկերենով «Փեյքար» եռամսյա հանդեսի այս տարվա առաջին համարում լույս է տեսել ակամավոր գիտնական, ցեղասպանագիտության բնագավառում միջազգային մեծ ճանաչում ունեցող մասնագետ, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, գիտության վաստակավոր գործիչ Նիկոլայ Հովհաննիսյանի «Հայոց ցեղասպանության ճանաչման հարցը երիտթուրքերի դատավարության վճռի լույսի ներքո (1919-1920թթ.)» մեծածավալ հոդվածը՝ թեհրանաբնակ Գարուն Սարգսյանի թարգմանությամբ: Թարգմանությունը կատարված է ՀՀ ԳԱԱ «Պատմաբանասիրական հանդեսի» 2006թ. № 3-ում վերոնշյալ խորագրով տպագրված հոդվածից: Դա ունի իր նախապատմությունը:

1988թ. ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտը հրատարակեց «Հայերի ցեղասպանությունը ըստ երիտթուրքերի դատավարության փաստաթղթերի» գիրքը: Այդ փաստաթղթերը, մեծ դժվարություններ հաղթահարելով, ձեռք էր բերել և Հայաստան ուղարկել Ֆրանսահայ հայտնի ազգային գործիչ Կարպիս Ջրբաշյանը: Փաստաթղթերը գրված էին օսմաներեն՝ արաբատառ թուրքերենով, որի թարգմանությունը հայերեն կատարեց ինստիտուտի հնուտ թուրքագետ Ա. Փափագյանը: Փաստաթղթերը դատական նիստերի արձանագրություններն էին, մեղադրական կողմի եզրակացությունները, ականատեսների վկայությունները և այլ պաշտոնական նյութեր, որոնք ուղղակի հայտնություն էին, քանի որ դատավարության մասին տեղյակ չէր լայն հասարակայնությունը, անգամ թուրքագետները:

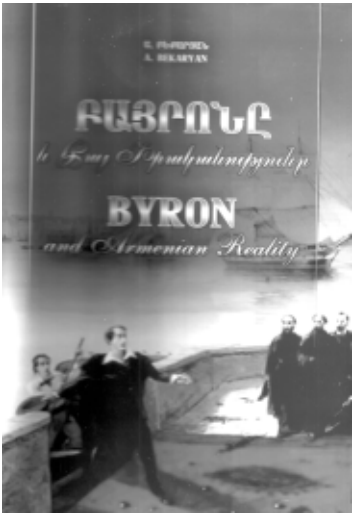
Դատավարությունը 1919-1920 թթ. կազմակերպել էր թուրքական նոր կառավարությունը Առաջին համաշխարհային պատերազմում Օսմանյան կայսրության պարտությունից և երիտթուրքական ռճրագործ ղեկավարների փախուստից հետո: Այդ նպատակով օսման-

յան սուլթան Մեհմեդ VI Վահիդդինի հրամանագրով հիմնվեցին երեք ռազմական արտակարգ ատյաններ՝ երիտթուրքերի ղեկավարությանը դատելու համար: Նրանց ներկայացվեց երկու ծանրագույն հանցանք: Առաջին, որ նրանք Օսմանյան կայսրությունը ներգրավել էին պատերազմի մեջ՝ առանց այդ հարցը քննարկելու օսմանյան պառլամենտում և առանց նրա համաձայնության, ինչպես պահանջում էր օսմանյան սահմանադրությունը, և երկրորդ՝ իրականացրել էին արևմտահայության ծրագրված ոչնչացումը և բռնի տեղահանությունը: Այս ծանր հանցանքների համար թուրքական դատարանը երիտթուրքերի բարձրագույն ղեկավարությանը՝ Թալեթին, Էնվերին, Ջեմալին, Նազիմին, Սայիդ Հալիմին, Շաքիր Բեհաեդդինին, թվով 11 ռճրագործի, դատապարտեց մահվան:

Ծանոթանալով օսմանյան դատարանի դատական արձանագրություններին և այլ պաշտոնական փաստաթղթերին, և մեկնելով օսմանյան ռազմական արտակարգ դատարանների վերդիկտից՝ երիտթուրքական բարձրագույն ղեկավարությանը և այլ դահիճների մահվան դատապարտելու վերաբերյալ, պրոֆեսոր Ն. Հովհաննիսյանը հանգում է այն եզրակացության, որ անհրաժեշտ է նոր մոտեցում դրսևորել Թուրքիայի կողմից Հայոց ցեղասպանության ճանաչման հարցում: Նա հիմնավորում և զարգացնում է այն տեսակետը, որ, առաջին, օսմանյան լեգիտիմ սուլթան Վահիդդինի սուլթանական ֆերմանով ստեղծված երեք լեգիտիմ ռազմական արտակարգ ատյանների վերդիկտը՝ դատավճիռը երիտթուրքերի ղեկավարությանը մահվան դատապարտելու վերաբերյալ՝ հիմնված նաև արևմտահայության ֆիզիկական բնաջնջման քաղաքականության իրականացման և նրա բռնի տեղահանման վրա, Հայոց ցեղասպանության փաստի ընդունում է դատաիրավական մակարդակով, և այդ վերդիկտը լեգիտիմ ուժ ունի: Երկրորդ, իրավական ասպեկտն անկյունաքարային է որևէ ցեղասպանության, այդ թվում և հայոց ցեղասպանության ճանաչման հարցում: Միաժամանակ նա այն տեսակետն է հայտնում, որ Օսմանյան պետությունը ոչ միայն առաջին պետությունն է, որ իրագործել է XX դարի առաջին ցեղասպանությունը՝ Հայոց ցեղասպանությունը, այլև առաջին պետությունը: Հետևաբար, ըստ հայ գիտնականի, արդի Թուրքիայի կառավարությունից պետք է պահանջել ոչ թե ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը, դա արդեն ճանաչվել է 1919թ., այլ ընդունել իր նախորդի՝ օսմանյան պետության, որի իրավահաջորդն է նա, կառավարության դատաիրավական մակարդակով ընդունված որոշումն այդ հարցի վերաբերյալ:

Գիտության վաստակավոր գործիչն իր այդ տեսակետներն ավելի հանգամանորեն ներկայացրել է Լոս Անջելեսում 2005թ. Ա.Փափագյանի վերոնշյալ աշխատության երկրորդ հրատարակության համար գրված Առաջաբանում՝ վերնագրված «Պատմական նշանակություն ունեցող դատավարություն, որի որոշումներն անբեկանելի են» (էջ I-V) և «Պատմաբանասիրական հանդեսի» 2006թ. երրորդ համարում զետեղված «Հայոց ցեղասպանության ճանաչման հարցը երիտթուրքերի դատավարության վճռի լույսի ներքո (1919-1920թթ.)» (էջ 23-35), որից և կատարվել է պարսկերեն թարգմանությունը:

Կարծում ենք՝ հարկ է արժանին մատուցել իրանական իշխանություններին, որոնք որևէ խոչընդոտ չեն հարուցել տվյալ հոդվածը պարսկերեն հրատարակելու ճանապարհին: Կցանկանայինք հայ ընթերցողին տեղյակ պահել, որ դա միջազգային մեծ համբավ ունեցող հայ արևելագետ-արաբագետ Ն.Հովհաննիսյանի առաջին աշխատությունը չէ, որ թարգմանվում և հրատարակվում է Իրանում: Նույն Գարուն Սարգսյանի թարգմանությամբ 2009թ. Թեհրանում պարսկերեն հրատարակվել է նրա «Հայոց ցեղասպանությունը արաբական պատմագիտության քննական լույսի ներքո» մենագրությունը (311 էջ), իսկ պարսիկ արաբագետ-իսլամագետներ Մահմուդ Ահմադիի և Թորաջ Խոսրավիի՝ արաբերենից պարսկերեն կատարված թարգմանությամբ 2013թ. Թեհրանում հրատարակվել է նրա «Արաբների և հայերի հարաբերությունները հնագույն շրջանից մինչև այսօր» մենագրական հետազոտությունը: Նիկոլայ Հովհաննիսյանը հեղինակն է «Հայոց ցեղասպանություն. Հայասպանություն-ամենացեղասպան ցեղասպանություն. Աշխարհի տասը լեզուներով՝ անգլերեն, ֆրանսերեն, ռուսերեն, գերմաներեն, թուրքերեն, ծապներեն, հունգարերեն, հայերեն, արաբերեն, պարսկերեն» (856էջ) իր նախադեպը չունեցող կոթողային աշխատության:

մենագրությունը հայ-անգլիական գրական կապերի ոլորտում մի նոր էջ է, որը տալիս է իր հիմնավորվածությամբ, խորությամբ և ծավալով: Գիրքը Մխիթարյանների ու Բայրոնի առնչություններն ամբողջացնող լուրջ ուսումնասիրություն է, որտեղ առաջին անգամ հստակորեն և հանգամանալից ներկայացված է հայ բայրոնագիտության անցած արգասավոր ուղին: Ա. Բեքարյանը կատարել է համակողմանի ուսումնասիրություն՝ հենվելով հիմնականում սկզբնաղբյուրների վրա:

Ներկայացվող աշխատանք

մեջ տեղ գտած բացթողումները՝ օգտագործելով բանաստեղծի նամականին, ինչպես նաև տարբեր լեզուներով առկա բազմաթիվ հետազոտություններ ու փաստաթղթեր: Աշխատության կարևոր նվաճումներից է այն փաստը, որ առաջին անգամ մանրագնի ընկնել են բազմաթիվ օտարազգի հեղինակների (Անգլիա, Ռուսաստան, Ֆրանսիա, ԱՄՆ, Կանադա, Ռեյս, Իտալիա, Ավստրալիա և այլն) գիտական ու գեղարվեստական գործերում զետեղված Բայրոնի հայագիտական ուսումնասիրություններին, նրա ու Մխիթարյանների

հայագիտության զարգացման ամբողջական համատեքստը և այդ համատեքստում համոզիչ կերպով գնահատում Բայրոնի ու նրա հայագիտական հետազոտությունների դերը:

Աշխատության մեջ լուսաբանվում են նաև Բայրոնի և նրա ստեղծագործությունների մասին հայկական մամուլում տեղ գտած հոդվածները, ներթողները և ուսումնասիրությունները, ինչպես նաև քննվում են հայ գրականության մեջ բայրոնիզմի արտացոլման առանձին դրվագներ: Մանրակրկիտ և խոր վերլուծությունների շնորհիվ հեղինակն իր հետազոտության ընթացքում որոնում և գտնում է հայ քննադատության մեջ արտացոլված «բայրոնիզմի» յուրահատուկ հատկանիշներ՝ բացահայտելով տիպաբանական նմանություններ և ընդհանրություններ, ինչպես նաև զուգահեռներ անցկացնելով Ա. Շահագիր, Դ. Թումանյանի, Ավ. Իսահակյանի և ուրիշների երկերի

Բեքարյանն օգտվել է միայն սկզբնաղբյուրներից: Դա հնարավորություն է տվել հեղինակին ոչ միայն բացահայտելու և արձանագրելու նոր փաստեր ու տեղեկություններ մենագրության մեջ արժարժվող հարցերի վերաբերյալ, այլև ուղղելու հայ մամուլում Բայրոնի մասին տեղ գտած և հաճախ կրկնվող անճշտությունները, սխալներն ու վրիպումները: Կատարված մանրակրկիտ ու հետևողական հետազոտական աշխատանքի վկայությունն է նաև օգտագործված գրականության ցանկը, որն ընդգրկում է ավելի քան երկու հարյուր անվանում: Բացի դրանից, որպես կարևոր առավելություն կարելի է նշել այն, որ մենագրության տրամաբանությունն արդեն իսկ հուշում է հետագա ուսումնասիրությունների ոլորտները: Այսպես օրինակ, կարելի է ավելի խոր և բազմակողմանիորեն քննել հայ գրականության մեջ բայրոնիզմի արտացոլման դրվագները, ինչպես

ԲԱՅՐՈՆԸ ԵՎ ՀԱՅ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ Ուշագրավ ուսումնասիրություն

Վերջերս Երևանի պետական համալսարանի հրատարակչությունը լույս ընծայեց «Գալուստ Կիլպենկեան հիմնարկության» հայկական մատենաշարի հերթական հատորը՝ ԶԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, բանասիրական գիտությունների թեկնածու Անահիտ Բեքարյանի «Բայրոնը և հայ իրականությունը» (հայերեն և անգլերեն) մենագրությունը, որտեղ ամփոփված են հեղինակի բազմամյա ուսումնասիրությունների արդյունքները:

Ա. Բեքարյանի հետազոտությունը նվիրված է Բայրոնի և հայ իրականության առնչություններին, որոնց վերաբերյալ մինչև այժմ գոյություն չուներ համապարփակ, ամբողջական և լուրջ գիտական հետազոտություն: Հեղինակի կողմից կատարվել է զգալի տեսական, ինչպես նաև գործնական արժեք ներկայացնող աշխատանք: Ա. Բեքարյանի

քում հեղինակն անդրադարձել է Բայրոնի և Վենետիկի Մխիթարյանների առնչություններին, Մխիթարյանների կողմից Բայրոնի երկերի հրատարակություններին, ինչպես նաև օտարազգի հեղինակների այն աշխատություններին, որոնք վերաբերում են Բայրոնի և Մխիթարյանների առնչություններին: Հեղինակը ոչ միայն ընդհանրացնում է արդեն կատարված հետազոտությունների արդյունքները, այլև ճշգրտում է դրանք, լրացնում հայ բայրոնագիտության

թարյանների առնչություններին վերաբերող նյութերը:

Ա. Բեքարյանի աշխատության կարևոր ծեռքերումներից է հայագիտության պատմության մի կարևոր դրվագի վերհանումը՝ Բայրոնի «հայկական» նամակների լույսի ներքո 18-19-րդ դարերում Եվրոպայում հայագիտության ձևավորման ու զարգացման պատմության համակողմանի ուսումնասիրությունը: Հեղինակն ընդլայնում է իր հետազոտության սահմանները, ներկայացնում է Եվրոպայում

Կիլպենկեան
Բայրոն Գալուստ Կիլպենկեան
Երգիչ, Երգիչ, Զարգ, Զարգ
Գալուստ Կիլպենկեան
Զարգ, Զարգ, Զարգ, Զարգ
Զարգ, Զարգ, Զարգ, Զարգ

ու հերոսների և Բայրոնի երկերի ու հերոսների միջև:

Ընդհանուր առմամբ, Ա. Բեքարյանի «Բայրոնը և հայ իրականությունը» մենագրությունը շարադրված է պատշաճ գիտական մակարդակով: Հատկապես ուշագրավ է արժանի այն հանգամանքը, որ Անահիտ

նաև զուգահեռներ անցկացնել Բայրոնի և բազմաթիվ հայ բանաստեղծների ստեղծագործությունների միջև:

Այսպիսով, հայ և անգլիախոս ընթերցողի սեղանին է դրվել մի հետաքրքիր և ուշագրավ հայագիտական ուսումնասիրություն:

Վեսելովսկիների նշանավոր ընտանիքի վերջին ներկայացուցիչ, գրականագետ, բանաստեղծ, թարգմանիչ Յուրի Վեսելովսկին (1872–1919) խոշոր հետք է թողել հայագիտության մեջ: Այդ բնագավառում նրա գործունեությունն ու ներդրումը լայնորեն հայտնի են: Յու. Վեսելովսկին ռուս իրականության մեջ առաջիններից էր, որ ուսումնասիրել և պրոպագանդել է հայ գրականությունն ու մշակույթը, պատմությունը, գրել է Հայաստանին նվիրված մի շարք բանաստեղծություններ, սերտ կապերով կապված է եղել հայ գրական շրջանների հետ: Ուշագրավ է, որ Յու. Վեսելովսկին իր ազգանունը կատակով ստորագրում էր՝ Գևորգ Ուրախյան: Ստորև հակիրճ ներկայացնենք հայոց ողբերգության հանդեպ նրա արձագանքն ու մոտեցումները:

«Հայերի դրությունը Թուրքիայում մինչև տերությունների միջամտությունը» (1895) և «Թուրքահայաստանի ողբերգությունը» (1915) ուսումնասիրություններում Յու. Վեսելովսկին հանգամանորեն ներկայացրել է Հայկական հարցի ծագումն ու պատմությունը, դրա շուրջ ծավալված դիվանագիտական պայքարը, անդրադարձել Արևմտյան Հայաստանում բարենորոգումների նախագծերին և թուրքական կառավարության տված «երաշխյաններին»:

ՅՈՒՐԻ ՎԵՍԵԼՈՎՍԿԻՆ ԵՎ ՀԱՅՈՑ ԵՂԵՌՆԸ

«Թշվառ երկրի զավակները» (1916), «Տառապյալ երեխաներ (թուրք-հայկական իրականության սարսափների աշխարհից)» (1917) հոդվածներում Վեսելովսկին բացահայտել է ցեղասպանության քաղաքականության գոհերի՝ հայ երեխաների ողբերգությունը, ներկայացրել թուրքական իշխանություններին, որոնք պետական անհրաժեշտություն են համարել «հայերին վնասագործելը»: «Այդ սովորական դարձած» «գրասենյակային կեղծիքը», որին բազմիցս դիմել է Թուրքիան՝ հետքերը վերացնելու կամ ջրից չոր դուրս գալու համար, երբ նրան բռնել են դաժանության և անօրինական մեջ, իհարկե, շատ բացահայտ էր, և թուրքական դիվանագետներին չհաջողվեց ոչ մեկին շփոթեցնել: Եվ որ «հեղափոխականների» շարքերում, որոնց դեմ պայքարում էր թուրքական կառավարությունը, կային 10 տարեկանից փոքր երեխաներ, երբեմն նաև ծծկերներ, հաստատված է բոլոր նրանց վկայություններով, ովքեր չեն կորցրել արդարության և անաչառության զգացումը»,— վրդովմունքով գրել է նա:

«Թշվառ երկրի զավակները» (1916), «Տառապյալ երեխաներ (թուրք-հայկական իրականության սարսափների աշխարհից)» (1917) հոդվածներում Վեսելովսկին բացահայտել է ցեղասպանության քաղաքականության գոհերի՝ հայ երեխաների ողբերգությունը, ներկայացրել թուրքական իշխանություններին, որոնք պետական անհրաժեշտություն են համարել «հայերին վնասագործելը»: «Այդ սովորական դարձած» «գրասենյակային կեղծիքը», որին բազմիցս դիմել է Թուրքիան՝ հետքերը վերացնելու կամ ջրից չոր դուրս գալու համար, երբ նրան բռնել են դաժանության և անօրինական մեջ, իհարկե, շատ բացահայտ էր, և թուրքական դիվանագետներին չհաջողվեց ոչ մեկին շփոթեցնել: Եվ որ «հեղափոխականների» շարքերում, որոնց դեմ պայքարում էր թուրքական կառավարությունը, կային 10 տարեկանից փոքր երեխաներ, երբեմն նաև ծծկերներ, հաստատված է բոլոր նրանց վկայություններով, ովքեր չեն կորցրել արդարության և անաչառության զգացումը»,— վրդովմունքով գրել է նա:

«Հայերի ճակատագիրը ամերիկյան գրողի պատկերմամբ», «Լավ օրերի արշալույսին», «Հայերի ճակատագիրը և ռուսական նոր սերունդը», «Թուրքահայաստանի ճակատագիրը» և հրապարակախոսական այլ հոդվածներում Վեսելովսկին

լովսկին, անկեղծ մարդասիրությամբ ու համակրանքով բազմաչափ ժողովրդի նկատմամբ, մերկացրել է թուրքական կառավարության հակահայ քաղաքականությունը, շոշափել Հայաստանի հասարակական-քաղաքական դերի, նրա ներկայի ու ապագայի հարցերը: Հայտնի է, որ նա հրատարակության էր պատրաստում «Հայկական հարցը և ռուս հասարակայնությունը» վերնագրով գիրքը:

Յու. Վեսելովսկին նաև ռուս առաջին բանաստեղծներից էր, որ Հայաստանին ու հայերին նվիրեց բանաստեղծությունների շարք՝ «Հայերին», «Հայաստանում», «Հայ ժողովրդին», «Ավերակների վրա», որը հայ ժողովրդի հանդեպ անկեղծ ցավի արտահայտություն էր: «Հայաստան» բանաստեղծության (1911) մեջ գրողը գովերգում է հերոսների երկիրը, հայ ժողովրդի՝ ազատության հասնելու անկոտրում կամքը, հավատը լուսավոր ապագայի հանդեպ: Հայերի ճակատագրի մասին են նաև Յու. Վեսելովսկու «Վարդան Մամիկոնյանի մահը» (1916), «Հայ կալանավորի մտորումները» (1916) բանաստեղծությունները: «Նոր տարվա նախաշենին» (1918) բանաստեղծության մեջ հեղինակը հույս ունի Հայաստանը տեսնել թուրքական լծից ազատագրված: «Թող երկար սպասված ազատությունը փայլատակի նաև Հայաստանի համար»,— ահա մեծ հայասերի գերագույն ցանկությունը:

ԱՆՈՒՇԱՎԱՆ ԶԱՔԱՐՅԱՆ
«Պատմաբանասիրական հանդեսի» գլխավոր խմբագրի տեղակալ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր

Գիտական վարկանիշի գինը

Գիտական հրապարակումների շուրջ կրքերը բորբոքվում են

Վերջին ժամանակներս նորից աշխուժացել են բուռն քննարկումները գիտական հրապարակումների շուրջ: Այս անգամ կրակին յուղ լցրեց Ֆիզիոլոգիայի և բժշկության գծով 2013 թվականի Նոբելյան մրցանակի դափնեկիր Ռենդի Շեկմանը: Նա աշխատում է Կալիֆոռնիայի Քերկի համալսարանում և մրցանակը ստացել է Նյույի համալսարանի պրոֆեսոր Ջեյմս Ռոբինսոնի հետ: Գիտական գլխավոր պարզելների հանձնման հանդիսավոր արարողության նախօրյակին The Guardian թերթում տպագրվեց Շեկմանի «Ինչպե՞ս են Nature, Cell և Science տպի ամսագրերը վնասում գիտությանը» ձաղկող վերնագրով հոդվածը, որ մեծանուն գիտնականը հայտարարեց, որ իր լաբորատորիան հրապարակման համար այսուհետ հոդվածներ չի ուղարկելու այդ «շքեղ ամսագրերին» և կոչ արեց գործընկեր գիտնականներին հետևել իր օրինակին:

Շինծու բոնուս

Ինչո՞վ էին մեղանչել և զայրացրել այդ շատ հայտնի և բարձր վարկանիշ ունեցող ամսագրերը: Ռենդի Շեկմանը, ով այսօր elife բաց հասանելիության ամսագրի գլխավոր խմբագիրն է (ամսագրի հրատարակությունը հովանավորում են Յոկոբ Յոկոբ հիմնադրամը և Մաքս Պլանկ ընկերությունը), հանգամանորեն հիմնավորում և պատճառաբանում է իր տեսակետը:

Նա նկատում է, որ մասնագիտական բոնուսները, որոնք գիտնականը ստանում է վերը նշված այդ համարաճանաչ և հեղինակավոր ամսագրերում հրապարակվելուց հետո, քիչ ընդհանրություն ունեն գիտության հետ և անօգուտ են հասարակության համար:

- Ենթադրվում է, որ այդ պերճ ու շքեղ ամսագրերը որակի մարմնավորում են, քանի որ տպագրում են միայն ու միայն գիտական լավագույն հետազոտությունների արդյունքները: Սակայն այդ ամսագրերի վարկանիշը մասամբ է միայն արդարացված: Ճշմարիտ է, նրանք հրապարակում են ոչ քիչ ակնառու աշխատանքներ, սակայն, ինչպես հայտնի է՝ ոչ միայն դրանք: Միևնույն ժամանակ այդ ամսագրերը նաև այն եզակի հրատարակությունները չեն միայն, որտեղ տպագրվում են նշանավոր աշխատանքներ, նկատում է Շեկմանը:

Նոբելյան մրցանակի դափնեկրի դժգոհությունը հարուցում է սեփական բրենդներն առաջ մղելու և տարփողելու ազդեցիկ քաղաքականությունը: Գիտնականի կարծիքով դա գլխավորապես պայմանավորված է բաժանորդագրությունից շահ ստանալու մոլուճով և ոչ թե կարևորագույն հետազոտությունների խրախուսման ձգտումով:

Շեկմանն այդ շքեղ հանդեսների հրատարակիչների հողվածների ընդունումը սահմանափակող քաղաքականությունը համեմատում է մոդայիկ դի-

զայներների հետ, որոնք, ճարակորեն խաղարկելով պահանջարկի գործոնը, թողարկում են ցածրաճաշակ պայուսակներ և հագուստի նոր տեսակներ:

Յեղիմակի համոզմամբ ամբողջ գաղտնիքն այն է, որ «ընտրված հոդվածները մեխանիկորեն դառնում են բարձր հղումների աղբյուր, իսկ ամսագիրը դյուրությամբ ավելացնում է իր իմպակտ-գործոնը (ամսագրի կարևորության քանակական ցուցանիշը): Սրանք ոչ այնքան ազնիվ միջոցներ են, որոնք նույնքան կործանարար են գիտության համար, ինչպես բանկային ոլորտում բոնուսների վճարումը,՝ համոզված է Ռենդի Շեկմանը:

Ազնիվ չեն խաղում

Չափազանց հետաքրքիր է, որ շարքերի մաքրության և իմպակտ-գործոնի համար մրցավազքին ակտիվորեն ներգրավված են գիտահրատարակական բիզնեսի հսկաները: Վերջերս գիտնականների և գիտական խոշոր ամսագրերի հրատարակիչների մի մեծ խումբ Science ամսագրի գլխավորությամբ պաշտպանեց Գիտական հետազոտությունների գնահատման դեկլարացիան (DORA), որը ընդունվել է 2012 թվականի վերջին Սան Ֆրանցիսկոյում բջջային կենսաբանության Ամերիկյան ընկերության կոնգրեսում՝ ASCB և ամսագրային բիզնեսի ներկայացուցիչների նախաձեռնությամբ:

Այսօրվա վիճակով այդ փաստաթղթի տակ, որում հայտարարվում է, որ ամսագրային իմպակտ-գործոնը չի կարելի օգտագործել որպես գիտական արդյունքի գնահատման չափանիշ, իրենց ստորագրությունն են դրել ավելի քան 10

հազար գիտնական և 420 կազմակերպություն:

2013 թվականի ամռանը Thomson Reuters գործակալությունն իր վարկանիշային ցուցակներից վտարեց 66 գիտական ամսագիր, երբ բացահայտվեցին «հղումների» թվերի ուռճացման հետ կապված նրանց մեքենայությունները:

«Սև խարան» ստացած հրատարակչությունների գործունեության մեջ բացահայտվել են «անոմալ» հղումներ, որոնք հանգեցրել են իմպակտ-գործոնի էական խեղումների և, որպես հետևանք՝ գիտական պարբերականների շուկայում դրանց խեղաթյուրված ներկայացմանը:

Իսկ բոլորովին վերջերս հենց այդ նույն Science ամսագիրը հրապարակեց մի լրագրողական հետաքննության արդյունքները, որի ընթացքում Չինաստանում բացահայտվեց միջազգային գիտական ամսագրերում տպագրված հոդվածների հեղինակային իրավունքի վաճառքի «Սև շուկան»: Տեղեկատվությունն այդ փաստի մասին տարածեց РИА Новости գործակալությունը:

«Սև շուկայի» եռանդուն ջանքերի շնորհիվ չէ՞ արդյոք, որ վերջին տասնամյակներում Չինաստանը վիթխարի թռիչք կատարեց գիտության ասպարեզում՝ շատ ցուցանիշներով առաջ անցնելով աշխարհի երբեմնի առաջատարներից: Օրինակ, չինական գիտական հողվածների թիվը Web of Science-ի տվյալների շտեմարանում 10 տարում ավելացել

է ավելի քան 6 անգամ:

Science ամսագրի ռեպորտորները 5-ամսյա հետաքննության ընթացքում Չինաստանում բացահայտեցին ծառայությունների մատուցման առկայությունը: Ծառայություն, որը հնարավորություն է ընձեռում առանց դժվարության համբավավոր ամսագրերում դառնալու գիտական հոդվածի հեղինակ: Բավական է միայն ծառայության համար վճարել:

Չինաստանի բազմաթիվ ֆիրմաներ և գործակալություններ բացարձակապես անթաքույց և բացահայտ ծառայություններ են առաջարկում՝ փայլ ու շուք հաղորդել հոդվածների անգլերեն տեքստերի, այն շտկել և հարմարեցնել կոնկրետ ամսագրի ներկայացրած պահանջներին: Բացի այդ բոլոր այս ֆիրմաները գործնականում կարող են գիտնական հեղինակին ազատել հողված գրելու հոգսից: Ինչպես հաղորդում է РИА Новости-ն, նման ծառայության արժեքը կազմում է մինչև 26,3 հազար դոլար: Գինը, անշուշտ, կախված է ամսագրի վարկանիշից և համբավից: Իսկ որոշ գործակալություններ բացահայտ գրագողության իրենց ծառայություններն են առաջարկում չինարենով արդեն տպագրված հոդվածները թարգմանել անգլերեն և վճարած նոր հեղինակին ստորագրությամբ տպագրել համբավավոր գիտական ամսագրում:

Փող արժե

Ի դեպ, բիզնեսը գիտական հրապարակումների ոլորտում շատ բուռն զարգանում է ոչ միայն Չինաստանում: Յեղիմակներին այս կամ այն օգնությունը մատուցելու պատրաստ են բազմաթիվ արևմտյան, այնպես էլ ռուսական ֆիրմաներն ու գործակալությունները:

Scince INDEX-2013 գիտագործնական կոնֆերանսում փորձագետ Պավել Արեֆևը վկայեց, որ ռուսական շատ ամսագրեր (այդ թվում և РИЗ-ի ցուցակում ընդգրկված) հեղինակներից գումար են վերցնում «ծեռագիրը մշակելու և հրապարակման պատրաստելու համար»:

Անգամ հաշվի չառնելով գրախոսների գնահատականը, նրանք հողվածը երաշխավորում են փաստացի տպագրության: Մեկ հողվածի համար նման ծառայությունը գնահատվում է 3-4 հազար ռուբլուց մինչև 18-20 հազար ռուբլի:

Արևմուտքի հրապարակման ձևաչափում հեղինակը հողվածի տպագրության համար ամ-

սագրին վճարում է մի ամբողջ խումբ ծառայությունների համար՝ հրապարակման համար հողվածի պատրաստումից մինչև գրախոսություն: Ի դեպ, ծառայությունների համար վճարելու փաստը դեռևս գրախոսների դրական կարծիքի և ծեռագիրը հրապարակման ընդունելու որոշման երաշխիք չէ:

Սակայն վերադառնալով Շեկմանի հայտարարությանը: Անվանի գիտնականի կարծիքով հողվածին շատ հղումներ անելու պատճառները բազմաթիվ են, այն կարող է բովանդակել լուրջ գիտություն ու նաև պրովոկացիոն և սխալ պնդումներ:

Պերճ և շքեղ ամսագրերի խմբագիրները հրաշալի գիտեն այս մասին և այդ պատճառով հրապարակման են վերցնում այն աշխատանքները, որոնք «ալիք են ստեղծում», քանի որ շահագործում են նորածն կամ արդիական թեմաները (Շեկմանը դրանք անվանում է «Sxy»), կամ հավակնում են սենսացիոնության:

Գիտության առավել անկողմնակալ տարածման համար գիտնականը որպես այլընտրանքային առաջարկում է ավելի բաց և մատչելի ամսագրերը, որոնք ընթերցողների համար անվճար են:

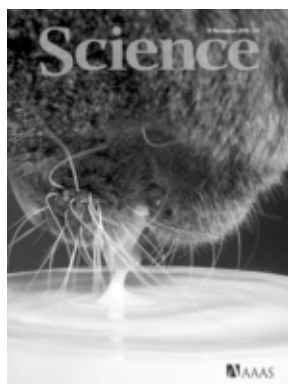
Ելնելով խմբագրական աշխատանքի իր փորձից (elife ամսագիր), Ռենդի Շեկմանը պնդում է, որ այդ հրատարակություններում ամեն շաբաթ տեղեկություններ են տպագրվում համաշխարհային մակարդակի հետազոտությունների մասին:

«Ինչպես և շատ հաջողակ գիտնականներ, ես հրապարակումներ ունեմ առաջատար ամսագրերում, որոնք էլ ինձ Նոբելյան մրցանակ բերեցին բժշկության ասպարեզում: Սակայն բավական է:

Ես կոչ եմ անում իմ լաբորատորիայի աշխատակիցներին բոյկոտել «շքեղ» ամսագրերը և խորհուրդ եմ տալիս մյուսներին՝ վարվել նույն կերպ», հայտարարում է Շեկմանը:

Նոբելյան մրցանակի դափնեկրի կարծիքով հետազոտողները պետք է դիմակայեն պերճ ու շքեղ ամսագրերի բռնատիրությանը, որի արդյունքում կշահեն և՛ գիտությունը, և՛ հասարակությունը: Իսկ մեր գիտական ծաղկող բիզնեսը տանուկ կտա...

Սվետլանա ԲեԼՅԱԵՎԱ
«Поиск», N 51,
դեկտեմբեր, 2013թ.

Առաջին արեգիդենտը

Մարդկության պատմության մեջ առաջին արեգիդենտը (լատիներեն՝ առջևում նստածը) եղել է Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների ազգային հերոս Ջորջ Վաշինգտոնը 1789 թվականին:

Այդ պաշտոնի հաստատումը ԱՄՆ-ում այնքան էլ դյուրին չեղավ: Սահմանադրական կոնվենտի պատվիրակները մի քանի ամիս քննարկում էին արեգիդենտական կառավարում հաստատելու առաջարկը: Շատերը սվիններով ընդունեցին առաջարկությունը: Այդ չլսված նորույթը ոմանք համարեցին ընտրովի միապետության ստեղծման փորձ:

Եվ այն, որ կոնվենտի պատվիրակներն այնուամենայնիվ հաստատեցին արեգիդենտական պաշտոն սահմանելու գաղափարը, դրանում կարևոր դեր խաղաց այն հանգամանքը, որ պաշտոնը ստեղծվում էր կոնկրետ անձնավորության՝ գեներալ Ջորջ Վաշինգտոնի համար:

Հետագայում արեգիդենտական կառավարման ինստիտուտը բավական արագ տարածվեց աշխարհով մեկ: Այսօր ազգային սահմանադրություններով սահմանափակված գործադիր իշխանության բարձրագույն, արեգիդենտական կառավարում ունեն ԱՄՆ-ը, Ֆրանսիան, Եգիպտոսը, Ֆինլանդիան, Պորտուգալիան, Կիպրոսը, Լատինական Ամերիկայի շատ երկրներ, նախկին ԽՍՀՄ-ի գրեթե բոլոր հանրապետությունները: Պրեզիդենտական կառավարում ունեն նաև շատ պառլամենտական հանրապետություններ, որտեղ արեգիդենտի լիազորությունները սահմանափակված են պառլամենտների իրավասություններով (Իտալիա, Հնդկաստան, Գերմանիա, Լիբանան, Թուրքիա և այլն):

Հաշտության պայմանագիրը՝ 2131 տարի անց

Հռոմի և Կարթագենի միջև տեղի ունեցած փյունիկյան երրորդ պատերազմի ռազմական վերջին գործողություններից 2131 տարի անց՝ 1985 թվականի փետրվարի 5-ին, պաշտոնապես վավերացվեց այդ պատերազմի ավարտը: Հաշտության պայմանագիրն ստորագրեցին Արաբական պետությունների լիգայի գլխավոր քարտուղար Շ. Կլիբին, Կարթագենի քաղաքագլուխը (Կարթագենն այսօր Թունիս քաղաքի արվարձանն է) և Հռոմի քաղաքապետ Ռ. Վետերեն: Թունիսի նախագահ Զ. Բուրգիբան այդ առիթով կազմակերպված ընդունելության ժամանակ հայտարարել էր, որ խաղաղության պայմանագիրը վերջ դրեց Հռոմի և Կարթագենի միջև թշնամական դարավոր հակամարտությանը և տխուր հիշողություններին:

21-ը և Լյուդովիկոս 16-րդը

Ֆրանսիայի Լյուդովիկոս 16-րդ արքայի կյանքում 21 թիվն առանձնահատուկ նշանակություն է ունեցել: Մարի-Անտուանետի հետ նա փեննայում ամուսնացել է 1770 թվականի ապրիլի 21-ին և իր հարսանեկան հանդեսը Փարիզում կատարել է նույն թվականի հունիսի 21-ին: Նրանց գահաժառանգը ծնվել է 1781 թվականի հունիսի 21-ին: Իշխանությունը կորցնելով՝ փորձել է փախչել 1791 թվականի հունիսի 21-ին, բայց չի հաջողվել, և մահապատժի է ենթարկվել 1793 թ. հունվարի 21-ին:

Միլիոնադիրոջ գերեզմանը... ականապարված է

Միլիոնատեր Մորիս Դիզը հաստատ որոշել էր իր հետ գերեզման տանել ողջ ունեցվածքը: Եվ որպեսզի երբևէ որևէ մեկը փորձ չկատարի քանդելու իր գերեզմանը, կարգադրեց այն ականապատել:

- Մորիսը գիտեր, որ վախճանը մոտ է, և չէր կարող հաշտվել այն մտքի հետ, որ իր այնքան սիրած փողերը իրենից հետո մնան այս աշխարհում,- պատմում է նրա քույր Վիոլետտա Ռիչարդսը, որ 63 տարեկան է:

- Մորիսը գնեց շքեղ մի դագաղ, դրա մեջ դրեց 30 միլիոն դոլար և ականապատեց: Այս ամենից հետո նրա տրամադրությունը բարձրացավ, և թեև գիտեր, որ մեռնում է, անընդիատ ժպտում էր: Եվ այդ միայն նրա համար, որ արդեն հաստատ գիտեր՝ իր փողերը իր հետ կգնան այն աշխարհ:

Երբ երկու ամիս հետո 62-ամյա հարուստ ամուրին մահացավ քաղցկեղից, նրան սիրող քույրը Մորիսի դին տեղավորեց շքեղ դագաղի հատակին 100-ամոց դուլարներով սարքված անկողնու վրա:

- Ես ստիպված էի անձամբ նրան դնել դագաղի մեջ, քանի որ եղբայրս խստիվ հանձնարարել էր, որ բացի ինձից ոչ մեկը չպետք է մոտենա դագաղին, քանի դեռ ես չեմ ամրացրել դագաղի կափարիչը և նրան միացրել հզոր ուժի ականը,- լրագրողներին պատմեց սգավոր քույրը:

- Երբ ես դին տեղավորեցի դագաղում և ամրացրի ականը, ինչպես ցույց էր տվել եղբայրս, դագաղը հանձնեցի հուղարկավորության բյուրոյի աշխատակիցներին՝ հաստատ իմանալով, որ ով փորձի մոտենալ դագաղին, կփոշիանա եղբորս հետ միասին:

Ժլատ միլիոնատերն իր հարստությունը դիզել էր 37 տարիների տքնաջան աշխատանքով, և քանի որ երբեք չէր ամուսնացել, ապա չկար մեկը, որին ժառանգեր իր հարստությունը:

- Մորիսի միակ հարազատը ես էի,- շարունակում է Վիոլետտան: - Իսկ ես ու ամուսինս այնքան փող ունենք, որ եղբայրս պատճառ չուներ դրան կտակելու ինձ: Իհարկե, ես համոզված չեմ, թե հակառակ պարագայում անգամ նա ինձ որևէ բան կժառանգեր, քանի որ փող նա շատ էր սիրում:

Հայտարարություն

ՀՀ ԳԱԱ «Հայկենսատեխնոլոգիա» ԳԱԿ-ը հայտարարում է մրցույթ գիտական պաշտոնների թափուր տեղերի համար

1.Միկրոբային պատրաստուկների լաբորատորիա

-Լաբորատորիայի վարիչ (մանրէաբան/կենսատեխնոլոգ) ... ..1 տեղ
-Ավագ գիտաշխատող (մանրէաբան/կենսատեխնոլոգ).....2 տեղ
- Գիտաշխատող (մանրէաբան/կենսատեխնոլոգ).....2 տեղ
-Կրտսեր գիտաշխատող (մանրէաբան).....1 տեղ

2. Մոլեկուլային կենսաբանության լաբորատորիա

-Լաբորատորիայի վարիչ (մոլեկուլային կենսաբան/կենսաքիմիկոս) .....1 տեղ
-Առաջատար գիտաշխատող (մոլեկուլային կենսաբան/կենսաքիմիկոս) .....1 տեղ
-Ավագ գիտաշխատող (մոլեկուլային կենսաբան/կենսաքիմիկոս) .....1 տեղ
-Գիտաշխատող (մանրէաբան/կենսաքիմիկոս).....3 տեղ
-Կրտսեր գիտաշխատող (մանրէաբան).....2 տեղ

3. Կենսաբանական ակտիվ միացությունների անջատման և մաքրման լաբորատորիա

-Լաբորատորիայի վարիչ (կենսատեխնոլոգ/ քիմիկոս) .....1 տեղ
-Ավագ գիտաշխատող (կենսատեխնոլոգ/ քիմիկոս) .....1 տեղ
- Գիտաշխատող (կենսատեխնոլոգ/ քիմիկոս).....2 տեղ

4. Սպորավոր բակտերիաների և ճառագայթասնկերի սեկտոր

-Սեկտորի վարիչ (մանրէաբան).....1 տեղ
-Գիտաշխատող (մանրէաբան).....1տեղ

5. Ոչ սպորավոր բակտերիաների սեկտոր

-Սեկտորի վարիչ (մանրէաբան).....1 տեղ
-Ավագ գիտաշխատող (մանրէաբան).....1տեղ
-Գիտաշխատող (մանրէաբան).....1տեղ

6. Ցածրակարգ և բարձրակարգ սնկերի սեկտոր

-Սեկտորի վարիչ (մանրէաբան).....1 տեղ
-Գիտաշխատող (մանրէաբան).....2 տեղ

7. Շաքարասնկերի և կաթնաթթվային բակտերիաների սեկտոր

-Սեկտորի վարիչ (մանրէաբան).....1 տեղ
Մրցույթի պայմաններին կարելի է ծանոթանալ «Հայկենսատեխնոլոգիա» ԳԱԿ-ի կայքում (armbiotech.am) կամ դիմել կենտրոնի գիտքարտուղարին:
Դիմումներն ընդունվում են հայտարարության հրապարակման օրվանից հետո 30 օրվա ընթացքում:
Հասցե՝ «Հայկենսատեխնոլոգիա» ԳԱԿ, Երևան-56, Գյուրջյան փ.14, հեռ. (37410) 654180

Նշանավոր մարդկանց վերջին խոսքը

ՄՈՅՍՐՏ
Մահից քիչ առաջ սկսեց համաչափորեն բարձրացնել ձեռքերը, ասես նվագախումբ էր ղեկավարում: Հարազատներից մեկը փորձեց ուղղել վերմակը, սակայն նա նշան արեց հայացքով.
- Թույլ տվեք վերջին անգամ վայելել երաժշտության հնչյունները: Մի քանի րոպե անց հանճարեղ կոմպոզիտորը վախճանվեց:

ՆԱՊՈԼԵՈՆ
- Ջորջերի շարասյուն...
Եվ չավարտեց միտքը:

ՕԿՏԱՎԻԱՆՈՍ ՕԳՈՍՏՈՍ
Բժշկին.
- Եթե ես մեռնեմ, ապա վերջին րոպեին կիրամայեմ կախել քեզ...

ԴՐՈ
- Ա՛խ, մեկ էլ Երկիրը տեսնեի...

ԲԱՅՐՈՆ
Կյանքի վերջին րոպեին նա ասաց.
- Այժմ ինձ քնել է պետք:

ԷՅՆՇՏԵՅՆ
Աղջկան.
- Ես այստեղ իմ գործն ավարտեցի:

ԲԱԼԶԱԿ
- Դուք տվեք ինձ վեց օր,- մահվանից առաջ նա դիմեց բժշկին,- դա շատ չէ...

Ես կպոկեմ վատ էջերը: Ես մեծ ուժ կհաղորդեմ լավ էջերին: Մարդկային կամքը հրաշքներ է գործում: Վեց օրվա ընթացքում ես անմահություն կտամ այն աշխարհին, որն ինքս եմ ստեղծել...

Հայտարարություն

ՀՀ ԳԱԱ ֆիզիկական հետազոտությունների ինստիտուտը հայտարարում է մրցույթ «Ֆոտոնիկայի» լաբորատորիայի վարիչի, «Ոչ գծային բյուրեղների» լաբորատորիայի վարիչի և «Նյութագիտության» լաբորատորիայի վարիչի թափուր տեղերի համար: Անհրաժեշտ փաստաթղթերը, հայտարարության օրվանից մեկ ամսվա ընթացքում, պետք է ներկայացնել հետևյալ հասցեով՝ 0203, Աշտարակ-2, Ֆիզիկական հետազոտությունների ինստիտուտ: Լրացուցիչ տեղեկությունների համար դիմել հետևյալ հեռախոսահամարով (374 10) 28-82-50:

Ա. ՊԱՊՈՅԱՆ

Հայտարարություն

ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտը հայտարարում է մրցույթ «Բույսերի գենետիկայի և իմունաբանության» գիտական խմբի ղեկավարի և ավագ գիտաշխատողի թափուր տեղերի համար: Անհրաժեշտ փաստաթղթերը հայտարարության օրվանից մեկ ամսվա ընթացքում պետք է ներկայացնել հետևյալ հասցեով՝ Երևան, Հասարթյան 7, հեռ. 28-16-26:

ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտը հայտարարում է մրցույթ հետևյալ թափուր տեղերի համար

- ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտի և ՀՀ ԳԱԱ ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտի համատեղ տեղեկատվական կենսաբանության լաբորատորիայի վարիչի
- Մոլեկուլային նյարդակենսաբանության գիտական խմբի ղեկավարի
- Մոլեկուլային և կիրառական կենսաբանության բաժնի ԳԶՕ-ների և միկրոտոքսինների փորձարկման լաբորատորիայի վարիչի
- Մոլեկուլային և կիրառական կենսաբանության բաժնի բջջաբանության խմբի ավագ գիտաշխատողի
- Կենսագործընթացների համակարգչային մոդելավորման լաբորատորիայի ավագ լաբորանտի (2):

Անհրաժեշտ փաստաթղթերը հայտարարության օրվանից մեկ ամսվա ընթացքում պետք է ներկայացնել հետևյալ հասցեով՝ Երևան, Հասարթյան 7, ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտ, հեռ. 28-16-26:

Գ ի տ ո լ թ յ ո լ ն

Գլխավոր խմբագիր՝
Ա. ՏԵՐ-ԳԱԲՐԻԵԼՅԱՆ

Երևան-19, Մարշալ Բաղրամյան 24բ, հեռ. 56-80-14: Դասիչ՝ 69268, գրանցման վկայական՝ 448:
Սպորագրված է րպագրության՝ 26.04.2014 թ.:

"ТІТҮТІОН" ("Hayka") razeta HAH PA